

ÇEŞİTLİ ÜLKELERDEKİ ÖZEL EĞİTİM ÇALIŞMALARI

Derleyen. Ayşe Gül GÜZEL*

Unesco Genel Konseyi, 1968 yılında yaptığı çalışmalarda Özel Eğitimle daha çok ilgilenilmeye karar verilmiştir. Bu nedenle Paquerette Villeneuve üye devletlerdeki Özel Eğitim çalışmalarını tesbite çalışmış ve "Education for handicapped Childen" adlı eseri meydana getirmiştir.

Hazırlamış olduğumuz bu derlemede Unesco'nun 1970 de yayınladığı yukarıda belirtilen eserden yararlanılmıştır. Asya, Avrupa, Afrika ve Amerika kıtalarındaki ikişer ülke ele alınarak, Özel Eğitim çalışmaları belirtilmeye çalışılmıştır. Ele alınan ülkeler; Asya'dan, Japonya ve Tayland, Avrupa'dan İsveç ve Rusya, Afrika'dan Ethiopia ve Sudan, Amerika'dan Kanada ve Şili'dir.

Kanada, Şili, Rusya, Japonya ve İsveç geri zekalıların, Ethiopia ve Sudan körlerin Tayland ise sağırın özel eğitimleri açısından incelenmiştir.

"Özel eğitim kapsamına giren; kör; sağır ve geri zekalı çocukları, topluma uyumlu, yararlı, bağımsız duruma getirmek için çeşitli ülkelerde 20. Y.Y. başından beri düzenli çalışmalar yapılmaktadır. 19. Y.Y. sonuna kadar birçok ülkede sakatlıkların yarattığı sorunlarla ancak belirli kişiler (örneğin, Diderot, Condillac, Nicolas Sounderson, Valentin Haüy, Louis Braille körlerle, Jérôme Cardon, Abdé de L'Epée sağırarla; Little bedence özürülülerle) ilgilenmiştir. Özellikle yirminci yüz yıl başlarında Tıp, ruhbilim ve sosyal ilimlerdeki gelişmelere paralel olarak özel eğitim kapsamına girenlerle ilgili araştırmalar, İkinci Dünya savaşından sonra artan sakatların rehabilitasyonu ve benzeri sorunlar toplumların bu konuyu artık ihmal edemeyeceklerini ortaya koymuştur. Böylece her toplum kendi olanaklarıyla bu konuyu genel eğitimin ayrılmaz bir parçası olarak ele almaya başlamıştır.

* Özel Eğitim Kürsüsü Asistanı

Japonya, İsveç, Sovyetler Birliği, Kanada ve Şili'de halen Geri zekalı çocuklara sağlanan eğitim olanakları ve özel eğitim çalışmaları şöyledir.

JAPONYA

Japonya'da köy kasaba ve kentlerin eğitim kurulları ilkokula başlayan bütün çocukları tıbbi kontrolden geçirmek zorunluluğundadır. Geri zekalıları tesbit için bu kontrollerde: Zeka testleri, kişilik ve anlksal yetenekler, toplumsal olgunluk ve benzeri noktalar ele alınmaktadır. Bunun yanında öğretmenler, eğitim etkenliklerinde bulunurken özel eğitime ihtiyaç gösteren geri zekalı çocukları düzgülülerden ayırmaya çalışmaktadırlar.

İlk okulda ve orta okulun ilk basamaklarında özel sınıflar, yatılı ve gündüzlü özel okullar vardır. Temel olarak çocukların pratik deneyimlerine dayanan müfredat ayrı ünitelere bölünmemiştir. Japonya'da Özel sınıflarda okumuş olan 5.000 den fazla geri zekalının halen % 70 i istihdam edilmiştir.

İSVEÇ

İsveç'de 7 yaşın altında bulunan ana okulu çağındaki geri zekalı çocuklar için özel hazırlık okulları vardır. Mecburi okul çağındaki geri zekalıların, normal sınıflardaki dersleri ya da normal okullardaki özel eğitim programlarını takip edemeyenleri, özel okullara yada geri zekalılar sınıflarına aktarılırlar. Öğrencilerin yeteneklerine uydurulmuş olan müfredat oldukça bireyselleşmiştir. Öğretimde güdülen amaç öğrencilerin günlük hayata intibaklarını sağlamak ve topluma adapte etmektir. Eğitim programının çoğu, bazı sınıfta yarıdan fazlası el işlerine ayrılmıştır. Geri zekalı çocuklar uygun işleri yapma yeteneğini kazanmadan okulları bırakamazlar. Özel okulları bitirenlerin büyük bir oranı kendilerine yetecek hale gelmektedirler. (1946-1950 senelerinde yapılan araştırmalarda bunu göstermiştir). Aşağı yukarı okulu bitirenlerin % 40 tüm olarak % 47 si kısmen kendilerine yetecek duruma gelmişlerdir. 1960 dan beri İsveç'te geri zekalılar eğitiminde dikkate değer gelişmeler olmuştur. Geri zekalılar için artık yatılı okullar açılmamakta, çocuklar normal okullardaki özel sınıflara devam ederek okul çevrelerinde kurulmuş olan evlerde yaşamaktadırlar. Bu evler aile biçiminde kurulmuş olup her evde beş çocuğa bakmakla görevlendirilmiş ebeveyn rolünü benimseyen kişiler vardır. Çocuklar bütün hafta burada yaşarlar ve hafta sonlarını kendi aileleri yanında

geçirirler. Böylece üç gecelerini evlerinde geçiren çocukların aileleri ile yakın bir işbirliğinin devamı sağlanmış olur. Cuma sabahtan Pazartesi öğleden sonraya kadar devam eden "Weekday Family" programı serbesttir ve ana babalar bu sistemden memnundurlar. Okul çevrelerinde kurulmuş olan "küçük aile"lerdeki yaşam biçimi zeka geriliği az olanlar için daha uygundur. Eski sistemlerde okula başlayamayan aşırı geri zekalılar 1968 den beri öğretim kurumlarındaki uygum eğitimle kendilerini idare etmeyi öğrenmektedirler.

SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLER BİRLİĞİ

Sovyetler birliğinde, geri zekalı çocukların eğitimleri yardımcı okullarda verilmektedir. (S.S.C.B. Özel okullara verilen ad) Okullara gönderilmezden önce bölge yada kasaba poliniklerinde gözleme alınan çocuklar, seçme komisyonları tarafından tüm gelişimleri ve yetenekleri açısından incelenirler. Nöroloji uzmanları, özel eğitim öğretmeni, konuşma özürü uzmanı ve eğitim kurulu başkanından oluşan seçme komisyonları şüpheli vak'aları bile belli bir süre yardımcı okullara olarak müşahedeye tutmaktadırlar.

Profesör D'iatchkov yaygın olan bir görüşü şöyle belirtmektedir. "Geri zekalılık değiştirilebilen bir durumdur. Belirli koşullarda geri zekalı çocukların tüm gelişimi yeterli olarak arttırılabilir."

Çocukların gözlemi şu yönleri kapsamaktadır. Eğitim başarıları, yeteneklerinin tesbiti, pratik zekaları, uyum güçlüklerinin ruhbilimsel sonuçları ve kazanılışı, çocuğundil güçlükleri üzerinde çalışma, yakın çevredeki şeylere karşı çocuğun tepkide bulunma yeteneğinin incelenmesi, oyundaki davranışları, Ruhbilimsel görüşe göre çocuğun gözlemi ve bedensel muayene. Görülmektedir ki Sovyetler Birliğinde bir çocuğa geri zekalı diyebilmek için çok kapsamlı bir araştırma yapılmaktadır. En ilginç yanı da zeka bölümünün, yetersizliği belirlemede bir kıstas olarak kullanılmayışıdır. Zeka bölümü yerine çocuğun bazı pratik etkenliklerde bulunurken gözlenmesi, gelişim esnasında incelenmesi, çeşitli denemelerle doğruluğu saptanmış bir yöntem olarak benimsenmektedir. Böylece çocuğun gelişim dönemlerini bilimsel prensiplere dayayarak, bozuklukları tanımlanmaktadır.

Bu yöntemlerden sonra yardımcı okullara alınan geri zekalı çocukların eğitimleri, kazanmada yeterli oldukları bilgilerde dikkate

alınarak yetersiz çocuklar için yayınlanan ders kitapları ya da derslerin kısaltılmasına göre organize edilmektedir.

Bunların yanında üretici hale gelmelerini sağlayan el işleri geri zekalılara çıraklık atölyelerinde öğretilmektedir. Sovyetler Birliğinde geri zekalılara sağlanan bu temel eğitim yanında ailelerin rolü üzerinde durularak ebeveynler için kurslar düzenlenmektedir.

Çalışabilir duruma getirilen geri zekalılar fabrikalarda kollektif çiftliklerde yada sakatlar için kurulmuş olan "arteller" de iş bulabilmekte, Her koşul sağlandığı halde hem çevreye hemde işine uyum sağlayamayanlar sosyal yardımcıların yönettiği özel evlere gönderilmektedir.

Yardımcı okul öğretmenlerinin yetiştirilmesi Kiew, Leningrat yada Moskovadaki geri zekalı çocukların yetiştirilmesi için özel eğitim veren fakültelerden sağlanmaktadır. Bu kurumlardaki öğretim beş yılı kapsar ve öğretim sonucu öğretmenlere özel diploma verilir. Bu eğitim olanakları yanında yardımcı okullarda çalışan öğretmen ve denetleyiciler maaşlarının % 25 oranında ek ödenek olmaktadır.

KANADA

Kanada'da özel eğitim normal okullardaki özel sınıflarda sağlanmaktadır. Bu yöntemin uygulanmasındaki amacı böyle bir okuldaki özel sınıf öğrencileriyle ilgilenen servisin yöneticisi olan Mr. Benotto şöyle açıklamaktadır. "Amacımız bu çocukları okuldan çok çalışma dünyasında karşılaşılabilecekleri durumlara hazırlamaktır. Okulda, çocuklar, öğretmenler, ruhbilimciler, hemşireler tarafından yeterince bakılmakta ve korunmaktadırlar, ama hayata atıldıklarında daha az korunacaktır; bu nedenle bir defa okula başlayan bu çocukları normal çocuklarla karıştırmaktayız. 13 yaşından itibaren amacımız bunları pratik hayata başlatmaktır. Çocuklar yazmayı öğrendiklerinde bunu bir işe doğru olarak nasıl uygulayacaklarını bilebilirler".

Kanada'da bu okullardan yetişen gençlerin hayatlarını kazanmaları için gerekli olan işler mezun oldukları okullar tarafından bulunmaktadır. Çalışan geri zekalılar haftada 50 dolar kazanabilmektedirler. Kanada'da özel eğitimcileri kayguya düşüren şey uzmanlaşmış insan gücüne olan talebin süratle artışıdır.

ŞİLİ

Güney Amerika ülkelerinden biri olan Şili'de özel eğitim çalışmalarında ancak 1965 den buyana ileri adımlar atılmıştır. Hükümetin bu işe el atmasından sonradırki Şili Üniversitesi Ruhbilim bölümü uzmanlaşmış öğretmenlerin yetiştirilmesini sorumluluğu altına almıştır. (1965 de) Şili Cumhurbaşkanı Geri zekalı çocukların topluma nasıl kazandırılacağını saptayabilmek için ekonomik, eğitim ve sosyal çözüm yollarını belirleyecek çalışmalara önderlik edecek ve denetleyecek bir komisyonu göreve atamıştır. Komisyon 15 aylık bir çalışmadan sonra beş maddeden oluşan çalışma programını hazırlamış ve ülkedeki gerçek durumu tesbite çalışmıştır. Her zaman olduğu gibi neticede ciddi olarak ele alınan geri zekalılar için; ana babaları ve Cumhurbaşkanının teşebbüsü ile özel bir kurum kurulmuştur.

Şili'de okul çağındakilerin % 4 ünde zihni özürün olduğu ve bundan 100.000 den fazla öğrencinin etkilendiği dikkate alınacak olursa bu çocuklar için harekete geçme zamanının geldiği görülür.

Pilot bir kuruluş olarak göreve başlayan Deneysel Gelişim merkezi nüfusun en yoğun olduğu bölgelerden birinde kurulmuştur. Bu merkez gündüzlü 200 öğrenci alabilecek kapasitededir. Merkeze çocuklarını toplumda uyumlu olmalarını isteyen aileler getirmektedir.

Araştırma komisyonunun hazırladığı çalışma programını inceleme; Şili'de özel eğitime verilen önemi ve yapılması düşünülen işleri belirtme bakımından önemlidir. Özel eğitim öğretmenlerinin yetiştirilmesi programında ele alınan ilk sorundur.

Şili'de özel eğitim öğretmenlerinin yetiştirilmesine önce Şili Üniversitesi Ruhbilim Bölümünde başlanmıştır. Valparaiso Katolik Üniversitesi ve Concepcion Üniversitesinde de aynı amaçla sınıflar kurulmaya başlanmıştır. 1967 den bu yana Şili Üniversitesi Ruhbilim bölümünden 83 öğretmen özel eğitim alanında yetişmiştir.

Geri zekalıları tesbit için yapılan incelemeler ve deneysel araştırmalar Şili Üniversitesi tıp fakültesi Psikiatri Kliniğinin sorumluluğu altında başarılmıştır. Bu araştırmalar hem Sontiago'da 6-12 yaş arasındaki okul çağı çocuklarındaki zeka geriliği oranını saptamak hemde diğer ülkelerdeki özel eğitimcilere ülkedeki durumu belirtip tebliğler yapmak amacıyla yapılmıştır. Bunların yanında komisyon geri zekalıların haklarını korumak ve istismar edilmelerini önlemek için bir takım kanun tasarıları da hazırlanmıştır. Komisyonun çalışma

programında ele aldığı beşinci ve son madde geri zekalılara yardım sağlayacak fonların kuruluşu ile ilgilidir. Hükümetin tek başına özel eğitim okullarının mali ihtiyaçlarını karşılayamayacağını düşünen komisyon tüzel kişilere kanuni şekilde özel kişilerden yada tüm halktan yardım ve teberrü olarak para bulmalarına yetki verilmesi gerektiğine de karar vermiştir.

Şili'de uygulanmaya başlanan bu program, nöropsikiyatir, nörolojist, çocuk bakıcıları, yardımcı psikologlar devrimsel sağıtımcılar (kinesiterapist) ve ses uzmanını içeren kaliteli personelle yürütölmektedir. Gelişim merkezi tarafından geri zekalılar şöyle tanımlanmıştır. "Yaşamlarını sürdürmeyi ağır bile olsa kazanabilecek zeka bölümüne sahip olan çocuklara geri zekalı denir." Bunlara mesleki eğitim ve ders konularının kazandırılması önemlidir.

Geri zekalılara eğitim olanakları sağılayan 5 ülke yanında Ethiopia ve Sudan'da özel eğitim kapsamına giren körlere sağılanan olanakları da şöylece belirtebiliriz.

ETHIOPIA (Habeşistan)

Körlerin eğitiminde önderlik yapan ölkelerden biri olan Ethiopia'da olanaklar, 1. Haile Selassie körler vakfı tarafından sağılanmaktadır. Vakıf körlerin eğitimi sorununu şu özellikleri dikkate alarak ele almıştır. Körlerin zihni yetileri eksik değildir, sadece bu yetilerin gelişimi bu kişilerin normal yaşam deneyimlerinden doğan fiziksel güçlüklerinden dolayı geridir. Dış çevrede hareket etme ve dolaşma güçlükleri sağılam olan diğer organlarına güvenerek körlüklerini ödünleme ihtiyacındadır. Bu hemen hemen körlerin hepsinde mevcuttur, ve zihni kapasitelerinin onlarla ters olarak etkilendiğı anlamına gelmez.

Bu özellikleri dikkate aldıkları için okullar kurulduğundan beri Ethiopia da iyi sonuçlar elde edilmiştir.

Özürlülerin (özellikle körlerin) rehabilitasyonu ve eğitimi 10 sene önce kurulmuş olan I. Haile Selassie vakfının çalışmalarında da ön planda tutulmaktadır. Bugün Ethiopia'da ki kolejler ve Üniversitelerde körlere, eğitim, hukuk, sosyal ve diğer alanlarda dereceler verilmektedir. Böylece özel eğitim görme, birçok körün normal yaşamasını sağılamıştır. Şimdi bir çok iş yerlerinde üretime katkı yapacak hizmetler körlere de verilmektedir. Bu yolla pek çok körü bağımsız hale getirecek yardımlar yapılmış ve kendilerini destekliyecek işler bulunmuştur. Aynı zamanda toplumdaki yerlerini almalarına yardım edilmiştir.

I. Haile Selassie vakfı'nın açtığı okullardan en önemlisi ülkenin kuzeyinde Abraha Bahta Körler Okuludur. Bu okul o bölgedeki körlerin ihtiyaçlarını karşılamak için kurulmuştur. Herne kadar okul oldukça geç açılmışsa da hem programı hem de kaydedilen öğrencilerin sayısında hızlı bir gelişme vardır. İkinci önemdeki okul aşağı yukarı Addis Ababa'dan 25 mil uzakta ki Sabata'da kurulmuş olan Marha Ewuran körler okuludur. Bu okul vakfın en önce kurduklarındandır ve Büyük Sahranın bu tipten en iyisi olarak kendini dünyaya kabul ettirmiştir.

Okullardaki öğretim programı normal okullardakileri kapsamaktadır. Okulun bakım ve donatım giderleri vakıf tarafından karşılanmaktadır. (Marha Ewuran okulunda 160 yatılı öğrenci vardır). Orta öğretimin birinci yılına kadar dersler özel eğitim kurumlarında izlenmektedir. Şimdiki eğilim yüksek sınıflardaki öğrencileri normal okullardaki derslere yollamaktadır.

Vakıf görevlilerinden Mme Almaz Zewude şunu söylemektedir. "Körler için bu iki özel eğitim okuluna kayıt olanların sayısı devamlı olarak artmaktadır. Fakat akademik öğrenimin gereklerine her öğrencinin adapte olabilecek yetenekte olmadıklarını anlamamız, meslek eğitimi üzerinde ısrarla durmamıza bir neden teşkil etmiştir. Böylece öğrencilerimizin yaratıcı bir ruh geliştirmelerine ve çevrelerine uyum sağlamalarına çalışmaktayız"

SUDAN

Sudan'daki körlerin eğitimi ile, ilk olarak Uluslararası Lion's Club ilgilenmiştir. 1961 de Lion's Club Hartum da Sudanlı körlere el sanatlarını yaptırma amacı ile El Nur enstitüsünü kurmuştur. Enstitü başlangıçta 10 öğrenci ve Birleşik Arap Cumhuriyetinde yetişmiş bir kaç öğretmenle oldukça ufak çapta işe başlamıştı. Süratle gelişen program şimdi orta kademedeki ikinci yıla yayılmış olan akademik eğitimi de içine almaktadır. Braille, dini bilgiler arapça, matematik, coğrafya, tarih, İngilizce, müzik, sanat, fen öğretiminde ve kızlara dikiş derslerinin belletilmesinde kullanılmaktadır.

Eğitim bakanlığı öğretmenlerin maaşları, araçları ve idari işler için, yıllık bütçeden ödenek vererek para yardımı yapmaktadır. Öğrencilerin enstitüye kaydı hala sınırlı bir alan kapsayan enstitü tarafından düzenlenmektedir. Meslek eğitimi programına uygun olarak enstitü 15-25 yaş arasındaki kör gençleri almakta ve burada gençlere birçok

el işleri, lamba, plastik sandalye yada yatak yapma öğretilmektedir. Ne hükümeti nede bazı kuruluşları körlere iş vermeye mecbur kılan hiçbir kanun olmamasına rağmen Hartum El Nur Enstitüsü, okulu ve meslek eğitimlerini başarıyla bitiren öğrencilerine belirli işler açarak yada bularak bu işi yapmaktadır.

Sağlıkların eğitimi açısından da Tayland'da şu çalışmalar yapılmaktadır.

TAYLAND

Tayland'da sağlıklar eğitimi 1951 Aralığında Wat Somanat mabesinde bir sınıfla başlamıştır. Ertesi yıl sağlıkların sosyal refahı için bir vakıf kurulmuştur ve okul binası için bir yer bulunmuştur. 1953 de 43 öğrenci ve 7 öğretmenle küçük bir okul açılmıştır. 1961 de ikinci bir okul başka bir bölge de (Tung Mahamek Sağlıklar Okulu) açılmıştır. 1968 de okullara kayıt olanların toplam sayısı, 10 nu sağır olan 57 öğretmenle birlikte 582 dir. Uzman personelin eksikliği yüzünden her iki okul içinde tek bir müdür vardır. Okullardan birisi Bangkok'un kuzey bölgesinde degeride. güney bölgesindedir. Okullar karma olup 7-12 yaş arasında öğrenciler içindir. Ülkenin başka bölgelerinden yada fakir ailelerden gelenler, okulda yatılıdırlar. Fakat sadece okullarda 140 yatak mevcuttur.

Taylandın ücra bölgelerinde anormal çocukların, aileleri cezalandırmak için, Tanrılar tarafından başlarına belâ edildiklerine inanılır. Utanç ve suçluluk duygularıyla bu bölgelerde özürülü çocuklarını aileler, toplumdan uzak tutmaya çalışmaktadırlar. Kendi yaşamlarını kurmaya çalışan sağlıklar halâ toplum tarafından engellenmektedir.

Özel okullar ve teknikler Tayland'a bu alanda yeni ümitler, getirmiştir. Çocuklar ana okulundan 12. sınıfa kadar normal sınıflara devam etmekte, düzgünlüler gibi 4,7,10 ve 12 ci sınıflarda sınavlara girerek bazıları kendi yeteneklerine dayanan çeşitli meslek okullarına yollanmaktadırlar. Zaten, çocuklar ön meslek eğitimine; okullardaki atölyelerde başlarlar. Sanat Spor ve el işlerinden faydalanırlar ve düzgünlüler gibi toplumsal etkenliklere katılırlar.

1965 de yapılan bir araştırma Tayland'da 1095 kadar sağır çocuğun okullara girmek için sıra beklediklerini göstermiştir."